

نقاشی قهوه‌خانه‌ای پرده «بارگاه سلیمان نبی»

پارمیدا عطاری

دانشجوی کارشناسی ارشد ایران‌شناسی
دانشگاه تهران

نقاشی قهوه‌خانه‌ای پدیده‌ای نوظهور در تاریخ نقاشی ایران بوده که امروز به علت تغییر احوال و اوضاع زمانه و شرایط جامعه، بساط ساده و محقر نقاشانش و هنرشان برجسته شده است. اغراق نیست اگر بگوییم که نقاشی قهوه‌خانه‌ای در خارج از ایران بیشتر از داخل شناخته شده است. چه بسا که با گذشت زمان، ارزش این هنر در میان مردم کم‌رنگ‌تر شده و نام نقاشی قهوه‌خانه‌ای برای نسل آینده، نامی ناآشنا خواهد شد. در این مطلب، به بررسی پرده سلیمان نبی^(ع) اثر قوللر آقاسی می‌پردازیم.

حسین قوللر آقاسی فرزند استاد علیرضا قوللر آقاسی؛ استاد نقش‌پرداز بر روی کاشی و قلمدان، و نقاش به‌نام دربار قاجار؛ از پیشگامان نقاشی قهوه‌خانه‌ای به‌شمار می‌رفت. او در نقاشی‌هایش، حماسه‌های ملی و مذهبی را به تصویر کشیده است و می‌توان گفت که شناخته‌شده‌ترین هنرمند این مکتب است. نقاشی‌های این مکتب گونه‌ای نقاشی روایی رنگ و روغن با درون‌مایه‌های رزمی، بزمی و مذهبی است. قوللر آقاسی بیش از دوهزار نقاشی پرده‌ای کشیده است. در پرده‌هایی که او کشیده، می‌توان خیر و شر بودن شخصیت‌ها را از روی حالات چهره و لباس تشخیص داد. شخصیت‌هایی که خیر هستند، با چهره‌ای آرام و متین تصویر شده‌اند و چهره‌های شر به شکل اغراق آمیزی منفی به تصویر در آمده‌اند.

تابلوی بارگاه حضرت سلیمان^(ع)

این اثر با شماره ثبت ۳۸۵۹ و با ابعاد ۲۱۷ سانتیمتر طول و ۱۲۳ سانتیمتر عرض، در بخش ساختمان برج موزه مقدم نگهداری می‌شود. شیوه اجرای این اثر بصورت رنگ و روغن و تکیه‌گاه آن از پارچه نخی است. این اثر به سفارش فردی به نام کربلایی قاسم و با موضوع بارگاه حضرت سلیمان^(ع) ترسیم گشته است. نام و امضای این نقاش تقریباً در مرکز این تابلوی نقاشی و در کنار و سمت چپ حضرت سلیمان^(ع) به همراه بیتی از حافظ درج شده است:

ثبت است بر جریده عالم دوام ما

هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد به عشق

در گوشه تابلو، سمت چپ نیز نام سفارش‌دهنده آمده است.

به طور معمول، در کارهای قهوه‌خانه‌ای، نقاش اوج داستان را به تصویر می‌کشد؛ اما نقاش در این پرده سعی داشته است که تمام اتفاقات زمان این پیامبر را به تصویر بکشد. پرده بارگاه حضرت سلیمان^(ع)، از جهت موضوع پرده کمیابی است، زیرا موضوع عمده پرده‌های قهوه‌خانه‌ای، موضوعات رزمی و یا بزمی است و چنین پرده‌ای کمیاب است. در این تابلو، می‌توان تصویر حضرت سلیمان نبی^(ع)، بلقیس، صلصال، سالار دیوزاد، لشکریان و وزیران، انواع تصاویر دیوگونه و همین‌طور تصویر بیش از چهل حیوان را دید. این تابلو، داستان خبر آوردن هدیه از وجود مملکت سبا و اتفاقات پیرامون آن را نشان می‌دهد. در این تابلو، برای سهولت شناسایی اشخاص کشیده‌شده، کنار تصویر هر کدام، نام آنها هم درج شده‌است.

حضرت سلیمان^(ع) از آنجا که نقش اصلی را در این داستان بازی می‌کند، در مرکز تابلوی نقاشی جای دارد که بر روی تختی جلوس نموده و در پایه‌های آن این ابیات نوشته شده‌است:

لایق نبود قطره به عمّان بردن خار و خسی صحرا به گلستان بردن
اما چه کنم عادت موران این است رانِ ملخی نزدِ سلیمان بردن

و در پایین تخت، تصویر مورچه‌ای که رانِ ملخ را به دندان گرفته، می‌بینیم.

متأسفانه ما بر این تابلو، تاریخ اثر را نمی‌بینیم؛ اما از جهت تکنیک و هنر نقاشی احتمالاً زمانی بوده که نقاش به کمال رسیده‌است.

منبع

حقی مقدم، زینب؛ «معرفی اثری ناشناخته از نقاش قهوه‌خانه‌ای، حسین قولر اقاسی»، همایش ملی باستان‌شناسان ایران، بیرجند، ۱۳۹۲.